

UDK 929 Beneša, Damjan
94(497.5 Dubrovnik) „15.“
Primljeno: 24. 3. 2012.
Prihvaćeno: 15. 5. 2012.
Izvorni znanstveni rad

Pisma Damjana Beneše europskim vladarima

Vlado Rezar
Odsjek za klasičnu filologiju
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
Ivana Lučića 3
10000 Zagreb
Republika Hrvatska
E-adresa: vrezar@ffzg.hr

Pjesnički opus dubrovačkog humanista Damjana Beneše (1476.-1539.) obilježava naglašena zainteresiranost za onodobna europska politička i vjerska previranja, odnosno nastojanje da upozori na važnost kršćanskog jedinstva u dramatičnim okolnostima turskih osvajanja u prvoj polovici 16. stoljeća. Njegovu zauzetost za to pitanje potvrđuju i donedavno nepoznata pisma koja je na tu temu 1534. godine uputio europskim prvcima, Ferdinandu I., Karlu V. i Franji I. Članak donosi njihov sadržaj, na latinskom i u hrvatskom prijevodu, te ih uvodno pokušava staviti u kontekst cjelokupna Benešina humanističkog angažmana.

Ključne riječi: Damjan Beneša, Dubrovnik, humanizam, *antiturska*, pisma, Ferdinand I., Karlo V., Franjo I.

Damjan Beneša (1476.-1539.) jedan je od istaknutijih predstavnika humanističke pismenosti na istočnoj obali Jadrana.¹ Doduše, iako pripada četverolistu najstarijih dubrovačkih latinskih pjesnika kojih su djela, nastala na prijelazu 15. u 16. stoljeće, uglavnom sačuvana, Beneša je za književnu kritiku u vrijednosnome smislu ostao u sjeni znatno eksponiranijih suvremenika Karla Pucića, Ilije Crijevića i Jakova Bunića.² Ipak, riječ je o pjesniku koji se na oba jezična medija humanizma – latinskom i grčkom – okušao u gotovo svim značajnijim

¹ Za biografsku skicu vidi: Đuro Körbler, „Iz mladih dana triju humanista Dubrovčana 15. vijeka”, *Rad JAZU* 206 (1915): 239-240; Vlado Rezar, *De morte Christi Damjana Beneše: žanrovska interpretacija, kritičko izdanje i komentar* (disertacija). Zagreb, 2005., 5-47.

² Usporedi: Vlado Rezar, „Rukopisna ostavština Damjana Beneše”, *Latina et Graeca* 7 (2005.), Zagreb, 19-27.

pjesničkim vrstama onog vremena, za što i nema usporedivih primjera u nas, te iza sebe ostavio, ako ni zbog čeg drugog, a ono zbog količine stihova pažnje vrijedan opus.³ Tih više od šesnaest versificiranih redaka stvarano je tijekom čitava Benešina života, pa se u dva sačuvana autografska kodeksa našlo i njegove mladenačke ljubavne poezije nadahnute rimskim elegičarima, i pjesništva zrelijeg razdoblja, obilježena religioznim temama i aktualizacijama europskog političkog trenutka, sve do krune njegovih poetskih nastojanja, impozantna epa *De morte Christi* u gotovo 8500 heksametara dovršenih pred samu smrt.⁴ Unatoč nadanju da će cjelokupni svoj pjesnički rad uspjeti tiskati, za života su mu objavljena tek tri epigrama, u predgovoru izdanja Dragišićeva djela *De natura coelestium spirituum* iz 1499. godine, te dvije prozne poslanice uz izdanje najopsežnijeg rimskog epa, *De secundo bello Punico* Silija Italika, kojemu je 1514. godine u Lyonu upravo Beneša bio i priređivačem.⁵

Lako bi se po upravo spomenutome pomislilo da iza ovakva produkcijskoga profila stoji kakav profesionalni humanist. No, Benešin *curriculum vitae* otkriva da svoj talent nije imao priliku njegovati u idealnim uvjetima kakve u svojoj pohvali pjesništva opisuje jedan od rodonačelnika humanizma, Giovanni Boccaccio.⁶ Umjesto dokolice i bukolske osame, do svojih se četrdesetih godina Beneša za egzistenciju borio putujući i trgujući između obala Azije i Britanije: koliko doznajemo, ne s prevelikom uspjehom.⁷ Po povratku pak u Grad do same su ga smrti svake godine zapadale gradske službe, pa je iza njega ostao uobičajen *cursus honorum* prosječnoga dubrovačkog plemića.⁸ Nema pritom podataka da bi Beneša u tome razdoblju obavljao i poslaničke dužnosti za Republiku, odnosno da je službenim putem ikada došao do pragova europskih dvorova i njihovih vlada-

³ Korčulanin Nikola Petretić (*Nicolaus Petreius*), ravnatelj dubrovačke škole od 1538. do 1559., u epitafu ga naziva *vir utraque lingua doctissimus*. Usporedi: Fototeka NSK, br. 192, slika 86.

⁴ Benešu odlikuje iznimna spremnost na usvajanje aktualnih humanističkih trendova i pjesničkih modela. U tom se segmentu ističu pomodni epigrami kojima se obraća rimskoj znamenitosti Paskvinu (*Epigr.* II, 32, 47; III, 8), ili prigodnice posvećene ikonama renesansnog Rima Celsu Meliniju (*Epigr.* I, 12) i Iohannesu Goritzu (*Ecl.* 8), odnosno jampska tužaljka u smrt prvorođenca Paskala (*Lyric.* I, 4) po uzoru na Pontanovu zbirku *Iambici* u smrt sina Lucija, ili ribarska ekloga *Alieuticon* (*Epigr.* III, 24), radnja koje je po uzoru na Sannazarovu žanrovski inovativnu zbirku *Eclogae piscatoriae* s likovima ribara umjesto pastira smještena u dubrovački pejzaž, te napose ep *De morte Christi*, koji je sadržajno i koncepcijski evidentna reakcija na ep *Christias* Girolama Vide.

⁵ Opširnije o kontekstu nastanka tog izdanja vidi: Rezar, *De morte Christi*, 12-15; Rezar, „Rukopisna ostavština”, 21.

⁶ Vidi: Giovanni Boccaccio, *De casibus virorum illustrium*. cap. XIV (*Auctoris purgatio et commendatio poesis*):... *Nequisset divinus vates Homerus et noster ingenio celestis Virgilius atque preceptor inclitus meus Franciscus Petrarca inter turbulenta hominum contentiones et civitatum strepitus motusque varios sublimes intellectu celicis hausisse considerationes illasque, quasi in gremio Iovis raptas, artificio mirabili et carmine exquisito maxima sua gloria aperuisse presentibus et reliquisse futuris. Idcirco selecta illa loca et omni tumultu civico vacantia ocia vocavere. Hec ego commendavi sepius, michi hec ego cupio, si darentur.*

⁷ Beneša se u spomenutoj poslanici kojom je popratio svoje izdanje Silijeva epa žali da je na rubu bankrota. Vidi: V. Rezar, *De morte Christi*, 15.

⁸ Za cjelovit popis dužnosti koje je obnašao vidi: Rezar, *De morte Christi*, str. 22.

ra. Zbog toga još više oduševljava do pred koju godinu zagubljen djelić njegove humanističke djelatnosti, a to je pismena komunikacija koju je vodio s trojicom europskih vladara, njemačkim kraljem Ferdinandom I. Habsburškim (1503. - 1564.), francuskim kraljem Franjom I. (1494. - 1547.), i carem Svetog Rimskog Carstva Karlom V. (1500. - 1558.).⁹

Benešin snažan interes za aktualna politička događanja, točnije zauzetost za pitanje kršćanskoga jedinstva u borbi protiv Turaka, i dosad je upadao u oči svakomu tko je makar i površno zavirio u sačuvani dio njegova opusa. Svoju zainteresiranost prvi je put iskazao u pogovoru uz spomenuto lyonsko izdanje Silijeve epa, gdje s osvrta na književne domete djela i na opseg poduzetoga filološkog posla Beneša skreće u digresiju o kršćanskoj razjedinjenosti, te izražava žaljenje što je, nakon početnoga savezništva unutar Cambraiske lige, Francuska ubrzo zaratila sa stožernim kršćanskim snagama, napose Španjolskom.¹⁰ No, glavninu promišljanja o krizi kršćanskoga svijeta Beneša će artikulirati kroz svoje pjesništvo. Sačuvani korpus, naime, sadrži veći broj generički raznorodnih pjesničkih zaziva na ujedinjenje kršćanstva i otpor Turcima upućenih gore spomenutoj trojki. U knjizi naslovljenoj *Sermonum liber*, koja ukupno sadrži 1735 stihova raspodijeljenih u deset pjesama, samo prva i zadnja nisu posvećene političkom i vjerskom trenutku, pri čemu se u osmoj i devetoj pjesnik izravno obraća kralju Franji, dok je sedmoj adresat papa Pavao III. U posljednjoj od tri knjige epigrama isto je tako veći broj pjesama koje se bave tom tematikom: četvrta i deveta obraćaju se caru Karlu, 21. Franji, 20, 32, te 34-38 govore općenito o aktualnom trenutku. Od jedanaest ekloga koje sadrži knjiga *Bucholicon carmen* četvrta je posvećena Franji, dok su u drugoj knjizi oda tako Beneša naziva pjesme sastavljene u različitim metrima i okupljene pod zajedničkim naslovom *Carminum lyricorum libri duo* koju čini nešto manje od tisuću stihova raspodijeljenih na osamnaest pjesama, prva i trinaesta posvećene Karlu, osma Ferdinandu, a sedma, deveta do dvanaeste, te četrnaesta do osamnaeste govore općenito o teškome stanju u kojemu se nalazi kršćanski svijet.¹¹ Uz to, koliko je pjesniku upravo ta tematika bila na srcu, vidljivo je i iz epiloga kojim okončava svoju poetsku zbirku. Taj je svojevrstan pogovor Beneša prilično neočekivano iskoristio za polemički intoniran osvrta na krizu koja je zahvatila Katoličku crkvu, razdiranu s jedne strane raznim herezama, s druge strane potkopavanu izopačenošću dijela visokoga klera.¹² Između ostalog, u epilogu Beneša spominje i svoje dotadašnje, na nesreću jalove pokušaje da kod zavađenih europskih vladara probudi svijest o težini trenutka u kojemu se

⁹ Pisma su pronađena 1998. godine, a o svemu je dosad objavljen tek kraći članak. Vidi: V. Rezar, „Dubrovački pjesnik opominje vladarsku trojku”, *Vijenac* 133 (VII), Zagreb, 1999., str. 14-15.

¹⁰ Usporedi: Silius Italicus, *Opus de secundo bello Punico*. Lyon 1514., str. BBiii r.

¹¹ Sve spomenute pjesme sadržane su u Benešinu autografnom rukopisu (Dubrovnik, AMB, sign. *Brlek 78*), a njegovo je kritičko izdanje u pripremi.

¹² Opširnije vidi: V. Rezar, *De morte Christi* (disertacija), str. 93-95.

kršćanstvo nalazi. Navodi tako da je o tome pitanju europskim prvacima već pisao „pisma i druga neka djelca” (*litteras ad principes et prius etiam opuscula nonnulla*), no da ona, nažalost, nisu polučila željeni uspjeh. Spomenuta su se pisma dosad smatrala nepovratno izgubljenima, pa sretan pronalazak barem dijela toga korpusa omogućava da nešto svjetla padne i na tu epizodu Benešina humanističkog angažmana.

Riječ je o trima pismima ekshortativnoga protuturskog karaktera, kakva su u ono doba pisana širom Europe i upućivana na adrese najuglednijih europskih vladara. Danas se ona nalaze u Haus-, Hof- und Staats Archivu u Beču, unutar serije *Hungarica*, u kutiji za 1534. godinu. Ispisana su, izrazito sitnim i pedantnim rukopisom, crvenom tintom na tri zasebna lista papira i označena su brojevima 19-21. Sva tri datirana su 16. lipnja 1534. godine, i bez ikakve se sumnje može utvrditi da je riječ o Benešinim autografima. Naime, rukopis tih pisama odaje potpuno istu ruku kao i grafija rukopisnoga primjerka epa *De morte Christi* iz Znanstvene biblioteke u Dubrovniku, odnosno grafija rukopisnoga primjerka pjesničke zbirke *Poemata* iz Arhiva Male braće u Dubrovniku, pri čemu su i jedan i drugi rukopis danas općenito priznati kao Benešini autografi.¹³ Zanimljivo je da pismo naslovljeno na Franju, ispod njemu namijenjena teksta, donosi i sadržaj pisma upućena caru Karlu, a ono naslovljeno na Ferdinanda, osim teksta namijenjena njemu samom, donosi i gotovo doslovan sadržaj pisama upućenih Franji i Karlu. Jedino pismo naslovljeno na cara Karla ne donosi u privitku i sadržaj pisama upućenih ostaloj dvojici vladara. Iz onog pak „najpotpunijeg”, upućenog Ferdinandu, možemo pretpostaviti kako je došlo do toga da su sva tri pisma ipak završila na istome mjestu, u bečkom arhivu. Naime, na kraju pisma Beneša Ferdinandu napominje da mu pored njemu osobno upućena pisma šalje i originale onih pisama kojih mu je sadržaj već ispisao u njegovu vlastitom pismu, te ga moli da ih on dalje otpravi Karlu i Franji, ako procijeni da bi od toga bilo kakve koristi. To što su pisma ipak ostala u Beču daje naslutiti da na dvoru očito nisu bila shvaćena dovoljno ozbiljno i da nikada nisu bila upućena do konačnih odredišta.

No, ako već i nisu imala jači odjek, pisma dubrovačkog plemića u Beču sigurno nisu bila dočekana kao potpuna nepoznanica. Beneša naime, kako doznajemo iz pisma Ferdinandu i Franji, sebe naziva starim kraljevim sugovornikom, i ne bez ponosa naglašava taj svoj običaj dopisivanja (*mos scribendi*) i bliskost sa Svetim Rimskim Kraljevskim Veličanstvom (*necessitudo cum Sacra Regis Romanorum Maiestate*). Ove riječi nedvosmisleno ukazuju na to da se Beneša već i prije obraćao njemačkom prvaku, premda ne otkrivaju je li ikada komunikacija tekla i u obratnome smjeru. Mogućnost za takvu pretpostavku donekle pružaju tvrdnje iz pisma upućena francuskome kralju, gdje Beneša napominje da otkada se prvi put odvažio uputiti Ferdinandu pismo, s njim otada mnogo raspravlja o stanju

¹³ Usporedi: Vlado Rezar, *Damjan Beneša: De morte Christi*. Zagreb: Ex libris, 2006., 16–27.

kršćanstva, te da sada nalazi zgodnim o istim stvarima raspraviti i s Franjom. Međutim, mnogo je vjerojatnije da je ipak bila riječ o jednosmjernoj komunikaciji, da su pismene pošiljke odlazile samo iz Dubrovnika put Beča, i ondje svoju misiju završavale u rukama kakvih dvorskih savjetnika, umjesto na stolu onoga kojemu su bile namijenjene.

No, čime se to, zapravo, u ovoj epizodi Beneša obraća europskim vladaocima? Ako se osvrnemo na sâm oblik posredovanja informacije, riječ je o tipičnoj humanističkoj epistolarno-oratorskoj formi ekshortativnog protuturskog karaktera, žanru u kojemu su se pored mnogih svojih europskih kolega ogledali i brojni naši humanisti, upozoravajući europske crkvene i svjetovne prvake na teško stanje pred njihovim pragom. Spomenemo li samo Divnićjevo pismo papi Aleksandru VI. sa zgarišta Krbavske bitke, zatim govore Šimuna Kožičića Benje, Bernarda Zanea i Tome Nigera pred papom Leonom X. i na zasjedanjima Lateranskoga koncila, poslanicu Marka Marulića papi Hadrijanu VI., ili pred njemačkim carevima održane govore Trankvila Andronika, te Bernardina, Krste i Vuka Frankapana, već su pred nama biseri koji sasvim ravnopravno sjaje u niski europskih humanističkih *antiturcica*. Dapače, osim što svi spomenuti udovoljavaju onim opće uvriježenim kriterijima ondašnjeg uzusa pisanja (dotjeran klasični latinitet, primjeri iz antičke povijesti i mitologije, pozivanja na epizode iz Biblije, nabiranja turskih osvajanja, apeli za jedinstvom kršćanskoga svijeta, i tako dalje), u ostvarenjima naših humanista zamjetna je i doza autentičnosti kojoj pečat daju dojmljivi opisi strahota i stradanja kojima su ovi krajevi bili izloženi više nego ostali dijelovi Europe.¹⁴

Beneša se u svojim pismima također dotiče većine obveznih retoričkih sredstava, jedino što u njegovim redcima nema spomenute, za *antiturcica* s ovih prostora tipične, aktualizacije zavičajnih stradanja. Beneša je univerzalniji, od svojih adresata on očekuje spas čitava kršćanstva koje je trenutno jednako izloženo pogibelji u svim svojim dijelovima. Zanimljivo je da pisma započinje bez uobičajenih titulacija i uvriježenih iskaza poniznosti. Moli pritom da mu bude oprosteno jer je trenutak takav da jednostavno ne može uzalud trošiti riječi (*sed inanibus uerbis cartas occupare deuito*). Tako u pismu Franji I. odmah kreće s nabranjem zemalja koje su Turci dosad zauzeli, ističući odgovornost koja počiva na državnim poglavarima da spriječe propast kršćanskoga svijeta. Pogotovu je to na duši Njegovu Veličanstvu Franji, aludirajući pritom na pridjevnik *Christianissimus* koji od 15. stoljeća francuski kraljevi redovito uvrštavaju u svoju titulu. Potom se, u skladu s općim mjestima istovrsne literature, žali kako upravo zbog međusobnih sukoba europskih prvaka kršćanstvo slabi, a Turci (naziva ih *Maumetani*,

¹⁴ Za opširan i detaljan uvid u *antiturcica* vidi: Vedran Gligo, *Govori protiv Turaka*. Split: Logos, 1983, 7-63. Navedeno djelo donosi i dostupne izvornike i prijevode reprezentativnih protuturskih govora odnosno poslanica, te je prava šteta što u vrijeme dovršenja ove iznimno vrijedne monografije Benešina pisma još nisu bila pronađena.

odnosno *muhamedanci*) iz toga crpu snagu.¹⁵ Oni koje je vjera učinila braćom ne bi smjeli međusobno se prepirati te tako razdirati jedinstvo vjere, a ako bi kakvih prijepora među njima i bilo, neka se mača ne laćaju, nego neka nađu nekoga tko bi presudio, a oni neka se odluci pokore. U obrani vjere neka budu kao jedan, jer će se inače dogoditi da će svi propasti, pa i onaj koji se trenutno osjeća sigurnim. Napokon, on pišući čini samo ono što mu Bog nalaže, pa ako se nekom i učini odviše smjelim što netko neznatan dijeli savjete tolikom kralju, na Posljednjemu sudu radije će da mu se predbaci prevelika drskost, nego nepoštivanje volje Božje. Ipak, ne sumnja da se „najkršćanskiji kralj” Franjo neće ništa usprotiviti tomu da svi kršćanski narodi postanu kao jedan, da bi zavladao trajni mir, kraljevstva otrgla iz ruku nevjernika, a izgubljene ovce vratile u svoj tor.

I pismo caru Karlu Beneša na sličan način započinje vapajem nad štetom koju vjera svakodnevno trpi zbog međusobnih trvenja kršćana, dok nema nikoga tko bi ih izmirio. Pa budući da vlast nad čitavim kršćanstvom počiva upravo kod „božanskoga cara”, Beneša nalazi vrijednim upravo njega upozoriti kako razjedinjenost vodi u propast. Sukobi gvelfa i gibelina, crkveni velikodostojnici s oružjem u rukama, zanemareno dušobrižništvo, borba za vlast koja im ne pripada – sve je to dovelo do toga da su se rodile hereze, Turci nalegli na carske pokrajine, Carstvo je nemoćno obraniti se, a, što je još i najgore, svi misle da ih se ne tiče što vjera trpi toliku štetu. Car je jedina osoba koja može pomoći u tolikoj pogibelji, i to tako da sebi prigrli, zaštititi i potpomogne ostale kršćanske vladaoce: *non tibi sed omnibus velis esse imperator!* No, u prvom redu on se mora složiti s francuskim kraljem: njega poput sina prvorodena neka pripusti najbliže k sebi, a tek onda sve ostale. Beneša čak ide tako daleko da Karlu sugerira kako njegovi saveznici prema svojoj važnosti i utjecaju imaju biti poredani upravo ovako: francuski kralj, rimski (nemački) kralj, mletački senat, engleski kralj (ako se najprije izmiri s apostolskom stolicom), konačno kralj portugalski pa onda svi ostali, pazeći ipak da se pritom nikome ne umanjí dostojanstvo. Nadalje, poslije Karlove smrti izbori za cara trebali bi, upozorava Beneša, biti slobodni i ovisiti o glasovima izbornih knezova (naziva ih *aulae principes*), te bi osobitu pažnju trebalo povesti o onima koji su u stranačkim borbama bili prognani iz zemlje, da ne bi pojedinci ispaštali zbog zajedničke krivice. Nakon ovakve „lekcije” Beneša, poput Franje, moli i Karla da ga ne smatra lakoumnim i drskim što se on tako neznatan usuđuje pametovati tolikomu caru: na to ga, veli, tjera bol i sažaljenje zbog sveopćega propadanja kršćanskoga svijeta. A sve bi bilo bolje kad bi car bio ocem svima, njegov dvor postao senatom čitava svijeta, a pravedni mir omogućio povlačenje granica francuskoga,

¹⁵ Francuska vodi ratove na Apeninskom poluotoku od kraja 15. stoljeća, poglavito oko vlasti nad Milanskim vojvodstvom, a Franjo I. je u gotovo neprekidnu sukobu s Karlom V. od trenutka kad je Karlo, kao njegov protukandidat, 1519. godine izabran za cara Svetog Rimskog Carstva, pa sve do svoje smrti godine 1547. U tom je ratu Franjo od 1526. godine imao i pomoć turskog sultana Sulejmana I. Veličanstvenog (takozvani *Francusko-osmanski savez*).

španjolskog i ostalih kraljevstava. Pa kao što je u Evanđelju dječak nahranio tolike tisuće ljudi dvjema ribama i sedmorim žitnim kruhovima, tako bi on volio da njegovi savjeti budu poput tih dviju riba i kruhova koji bi nahranili i k miru priveli duše kršćanskih vladaoca: ta ja sâm, veli Beneša, iako star, s pravom mogu zbog svoje nerazboritosti biti smatran dječakom!

Lijepa usporedba čita se i u pismu kralju Ferdinandu, gdje Beneša povezuje biblijski motiv trganja Kristova ogrtača s antičkim motivom Medeje koja rasijeca tijelo svojega brata Apsirta. Pa kako su nekad Medežini progonitelji bili u potjeri zadržani skupljanjem razbacanih dijelova Apsirtova tijela, tako su danas kršćani zaokupljeni borbom za dijelove rastrgana Kristova ogrtača, koji se nisu onomad usudili rastrgati niti njegovi krvnici. Dok se svatko brine samo za sebe, upravljanje državom prepušteno je u ruke pojedinaca koji pritom umjesto općeg dobra traže vlastitu korist. Beneša opet ponavlja svoj stav da je jedini spas u tomu da se iznova sjedine svi udovi kršćanskoga tijela, a da vladaoci ne budu vladaoci sebi nego čitavu kršćanskom narodu. Neka se i u svjetovnoj i u duhovnoj vlasti živi i postupa prema zakonima. O onima koji se ipak, uzdajući se u svoju moć, ne bi suzdržali od nanošenja nepravdi, neka odluči javni sud (*publicum iudicium*), odluke kojega se moraju poštovati.

Iz ovog pregleda sadržaja uočljiva je, dakle, zajednička misao vodilja svih triju pisama: neophodnost postizanja konsenzusa među europskim vladaocima radi uspješnoga pružanja otpora Turcima. Sličan je apel na iste adrese Beneša odašiljao i u već spomenutim pjesničkim ogledima: dapače, u nekima od njih se na ova pisma, kao i u ranije spomenutom proznom epilogu pjesničke zbirke, implicitno i poziva.¹⁶ Što se pak originalnosti ovog konkretnog obraćanja tiče, ona neizbježno u određenoj mjeri jest kontaminirana dotadašnjom bogatom humanističkom praksom. Da je forma obraćanja uobičajena za to razdoblje, već smo spomenuli: u tom kontekstu Beneša samo uspješno slijedi stilski obrazac humanističkog izražavanja uvriježen u protuturskoj epistolografiji onoga vremena, zasnivajući svoje izlaganje na dobru broju uobičajenih literarnih općih mjesta. Drugim riječima, i u ovom slučaju, kao i više slučajeva ranije i kasnije, Benešino je pisanje, u pogledu odabira teme i forme, tek reakcija na aktualna književna događanja.¹⁷

I u sadržajnome smislu uočljiva su preklapanja s nekim već izrečenim idejama. Tako, na primjer, Benešina na prvi pogled preuzetna zamisao da Karlu sugerira redosljed kojim da prigrlji europske vladare u borbi za spas kršćanstva ima svojevrstan presedan u Erazmovoju raspravi *Consultatio de bello Turcis inferen-*

¹⁶ Obraćajući se pjesmom kralju Franji, Beneša dvoji je li Franjo dobio i pismo. Usporedi: *Serm. VIII, 19-24* (kralju Franji): *...sermonibus insuper istis / Argumenta dedi testatus pectus amicum / Extingui uobis iras optantis acerbas. / Maius adhuc, sumptis animis audacius uso, / Si perlata fuit, dictatur epistula demum, / Si pactum statui possit foedusque monenti.* Također, usporedi: *Serm. IX, 12* (kralju Franji): *Multa prius tecum quamuis audacius usus / Contulerim...* Vidi i bilješku 10.

¹⁷ Vidi bilješku 4.

do (Basel 1530.). On, na sličan način, na čelo kršćanskoga svijeta u borbi protiv Turaka stavlja cara Karla, a za njim, prema važnosti, raspoređuje njemačkoga kralja Ferdinanda i francuskoga Franju, dodajući na drugome mjestu ovoj trojici i engleskoga kralja Henrika.¹⁸ S obzirom na činjenicu da Beneša Erazma i njegova djela u svojim rukopisima *explicite* spominje, nije teško zamisliti da je upravo ovu raspravu imao u rukama kad je razrađivao vlastitu ideju.¹⁹

Međutim, unatoč svemu spomenutom, njegovo se pisanje u cjelini ipak ne doima pukim gomilanjem već upotrebljenih fraza, nego odaje čovjeka za svoje vrijeme i mjesto gdje živi (žali se i sâm na Dubrovnik kad kaže: *Nihil huc liquido perfertur!*) iznimno dobro upućena u suvremena europska politička zbivanja, o kojima samostalno i promišlja. Dijelu njegovih političkih koncepata, a pogotovo odvažnosti pri njihovu iznošenju ne može se odreći izvornost. Dapače, kad je potonje u pitanju, Beneša nedvojbeno prelazi konvencionalne granice sloboda koje si adresant običava uzeti u komunikaciji s tako značajnim adresatima. Objašnjenje se možda krije u tomu što se on, za razliku od većine ranije spomenutih poslanica i govora papama i kraljevima, koje su naši humanisti pisali kao službeni izaslanici sabora ili banova, na pisanje svojih pisama odlučuje kao pojedinac, i u svoje ime, ne noseći breme odgovornosti jer ne zastupa nikoga drugoga do sebe samoga.

A i sama ta okolnost, da pisma na europske dvorove upućuje kao pojedinac, zanimljiva je u kontekstu trenutka u kojemu se jedan Dubrovčanin odlučio obratiti europskim vladarima. Naime, tih godina nije bilo nimalo oportuno iz Grada pozivati na rat protiv zajedničkoga neprijatelja kršćanstva. Dubrovnik, koji je od 1358. godine priznavao vlast ugarskoga kralja, od turske je pobjede na Mohaču 1526. godine bio u vrlo nezahvalnoj poziciji: morao je u novim okolnostima oprezno balansirati između pritisaka za iskazivanjem odanosti, ponajprije onih koje je na nj vršio turski sultan, ali i onih kojima je bio izložen od strane novoizabrana ugarskoga kralja Ferdinanda Habsburškog, odnosno njegova protukralja Ivana Zapolje.²⁰ U isti čas, Grad je, zbog razgranatih trgovačkih i političkih dodira, sve to vrijeme za Habsburgovce bio zanimljivom točkom za ispitivanje ponajprije turskih namjera, ali i političkih prilika u Italiji. Svjesna opasnosti, dubrovačka je vlast, konkretno Vijeće umoljenih, još krajem 1526. godine donijela odluku prema kojoj je svakom pojedincu zabranjeno bez znanja Maloga vijeća pismenim putem

¹⁸ Navedeno djelo, Basel 1530., str. 77: *Equidem arbitrator populum aliquanto propensiozem fore ad hoc bellum, si conspexerit per summos ac legitimos monarchas, eosque vere concordēs, suscipi: quorum hac in re primum ius est Caesari Carolo cum suis satrapis, proximum regi Christianissimo, tertium regi Ferdinando, cui propius imminet illa barbaries, dein aliorum principum.*

¹⁹ Erazma i njegovo djelo *De duplici copia uerborum ac rerum* (1514.) spominje u pismu izvjesnom Bartolinu (pretpostavlja se da je riječ o Bartolinu Taccholettiju, rektoru dubrovačke škole), objašnjavajući zašto se dao na pjesničku preradu jedne od ekloga Baptiste Mantovanca (rkp. *Brllek* 78, str. 263).

²⁰ Vidi: Vinko Foretić, *Povijest Dubrovnika do 1808.* (drugi dio). Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1980, 7-27.

obavještavati bilo koga izvan dubrovačkog područja u vezi s Turcima.²¹ Stoga se izrazito nesklono gledalo i na aktivnosti dubrovačkog plemića Miha Bučinjelića (1479.-iza 1549.), koji je kao Ferdinandov pristaša na austrijski dvor slao pismena izvješća sa saznanjima o turskim prilikama.²² Nakon što je više puta bio zatečen u takvoj djelatnosti, Bučinjelić je 1532. godine napokon osuđen i kažnjen zatvorskom kaznom: iz zatvora je uspio pobjeći, ali je krajem 1534. zajedno sa svojim bratom Pavlom proglašen izdajicom i ucijenjene su im glave.²³

Beneša je naravno u sve to bio upućen, jer je i sâm bio članom Vijeća umoljenih 1526. i 1527. godine, odnosno Malog vijeća 1527, 1530. i 1533. godine, pa je bez sumnje znao kakvoj se opasnosti izlaže u slučaju da i njegova pisma budu uhvaćena.²⁴ I u trenutku kad se obraća europskoj trojki, u lipnju 1534. godine, također je na dužnosti, providur je koji u kolovozu treba postati knezom: no, očito su briga za opće dobro, želja za jedinstvenim otporom zajedničkome neprijatelju kršćanstva, te na koncu i nepokolebljiv humanist u njemu, bili jači od straha za osobnu sigurnost. Sve u svemu, ova je epizoda na koncu još jedan kamenčić u mozaiku njegovih dotadašnjih, iskrenih nastojanja da svojim humanističkim angažmanom razjedinjeno kršćanstvo upozori na prijeteću opasnost i potakne na jedinstvo. Pisma su pritom tek preludij pred njegov najozbiljniji, istom idejom inspiriran, no jednako tako jalov literarni poziv na uzbunu: posljednjih godina života, naime, Beneša će rastrganu Europu pokušati ujediniti i mobilizirati skladanjem kršćanskog epa. *De morte Christi* bit će čak i dovršen, no zbog iznenadne smrti autorove 1539. godine ipak će ostati neobjavljen, te baš kao i pisma neće polučiti nikakav uspjeh. Ironijom sudbine Benešini vapaji, koji nisu odjeknuli kad je za to bilo vrijeme, dobivaju, eto, u naše doba priliku da ih se napokon čuje: da bi ih se u punoj njihovoj snazi i dramatičnosti i doživjelo, stoljećima je, nažalost, prekasno.²⁵

²¹ Foretić, *Povijest Dubrovnika do 1808*, II, 19.

²² Već polovinom 1524. godine Bučinjelić je bečkome dvoru, u želji da stekne Ferdinandovu naklonost, uputio stilski dotjerano izvješće o recentnim zbivanjima na Porti, odnosno o gušenju Ahmet-pašine pobune u Egiptu, kao i o turskim vojnim poduzećima u Vlaškoj i u Dalmaciji. Tekst toga pisma nepoznate je godine tiskom objavljen kod Francesca Minizija Calva u Rimu (7 listova *quarto* formata), a danas je, ponajviše zbog zanimljiva geografsko-socijalnog opisa vlaških područja, uglavnom citiran u rumunjskim povijesnim izvorima.

²³ Vidi: Foretić, *Povijest Dubrovnika do 1808*, II, 19.

²⁴ Vidi bilješku 8.

²⁵ Kritičko izdanje epa *De morte Christi*, popraćeno uvodnom studijom, objavljeno je 2006. godine. Vidi bilješku 12.

T1

**Sacrę Maiestati Ferdinando,
Dei gratia regi Romanorum etc. salutem plurimam dico**

- 1 Audio Alemaniam turbari tumultuarioque milite feruere, et duces nescio quos
2 (nihil enim huc liquido perfertur) uelle esse tibi molestos. Quę res ob pietatem
eam, qua Tuam Maiestatem amplector, non parum cruciat repetentem
memoria, quo casus tandem recidit, ut amissa occassione, qua uestris in regnis
interceptum hostem facultas erat retundi et tot Christiani nominis iniurias
ulcisci, hodie mutuo odio et simultatibus inuicem geratis pręlia et in exitium
mutuum ruatis.
- 3 Quod cogitanti eo molestius fuit, quod originem huiusce mali eodem referri
putabam, unde rerum omnium exitium manabat: scilicet tunicam Christi apud
nostri seculi principes peius diuelli, quam diuulsa fuit a carnificibus tempore
4 necis eiusdem, quippe nefas uisum dissipari, cum esset inconsutilis. At hodie
nauci haberi, dum homines rebus suis consulunt, publicaue administrari,
quam optime priuatis pro singulorum ratione cedant, tametsi publica pessime
gerantur, et inde commune omnium exitium sequi debeat.
- 5 Quare pro more meo et semel suscepta audacia coram Sacratissima Maiestate
Tua pauca, quę suggerit spiritus, referam, urbanissime quam fieri potest, ea
6 promens. Medeam feram mulierem et spreta paterna domo adulterum secutam
aiunt frustatim fratrem Absirtum secuisse, ut patrem sui regni prędatores
7 insequentem moraretur; quo ingenio periculum euasisse prędones. Non hodie,
inquam, Christi uestem esse dissipatam, et quemque raptam partem apud se
teneri uelle ui et omni iniuria, ut nulla facultas sit consulendi bono publico?
8 Atqui si modum malis optamus poni, opus ut cuncta membra uni redigantur
9 corpori. Alioquin nedum hostis capta semel pręda tuto fruetur, sed quicquid
reliqui apud nos superest, id omne hostis futurum, nisi maturo, qua inquam
ratione, prouideatur.
- 10 Porro summa hęc et caput omnium rerum est, ut totius populi Christiani corpus
unum fiat, et principes non sint sibi principes, sed toti populo Christiano, atque
11 acta uita omnium legibus respondeat. Viuatur ita tam in statu temporali, ut
ita dicam, quam spirituali, ut legibus institutum est, et contra eos seuerissime
uindicetur, qui principatus suffulti potentia a nulla non abstinent iniuria.

T1 Sacrę...dico] *titulus primae epistolae, cui addita est transcriptio litterarum ad Franciscum regem et Carolum imperatorem*

Srdačan pozdrav Svetom Veličanstvu Ferdinandu, milošću Božjom rimskom kralju¹

Čujem da Njemačku potresaju nemiri i da bjesne sukobi na brzu ruku skupljenih vojski; premda naime do nas ovdje ne dopiru pouzdane vijesti, čujem da Ti neki vojvode prave probleme.² To me zbog ljubavi koju gajim prema Tvojem Veličanstvu nemalo tišti, kad se sjetim kamo se naposljetku doguralo, da se, nakon što ste propustili priliku neprijatelja zatečena u vašim zemljama potući i osvetiti tolike nepravde nanesene kršćanstvu, danas međusobno mrzite i vodite borbe, srljajući zajedno u propast.

A sve mi je, dok sam o tomu razmišljao, utoliko teže palo što smatram da se korijen toga zla treba tražiti na istom mjestu odakle prijeti opća propast, dakako, u tome što Kristovu haljinu prvaci našega doba razdiru gore nego što su to na čas njegove smrti radili njegovi krvnici: njima se naime učinilo da je grijeh rastrgati je jer je bila od jednoga dijela.³ No, danas nitko ni najmanje za to ne mari, dok se svi brinu za sebe, a državama upravlja interes pojedinaca, iako pritom teško trpi javno dobro i otuda neizbježno slijedi opća propast.

Stoga, po svojem običaju, i na tragu jednom iskazane odvažnosti, izložiti ću pred Presvetim Tvojim Veličanstvom nešto od onog što mi je na duši, trudeći se da to učinim na što dosjetljiviji način. Kažu da se Medeja, surova žena, prezrevši očin-ski dom i pobjegavši za ljubavnikom, dosjetila na komadiće sasjeci brata Apsirta, da omete oca u potjeri za pljačkašima svojeg kraljevstva, te su tako izbjegli smrti.⁴ Ne biva li, pitam, danas razdirana Kristova haljina, i ne želi li danas svatko ugrabljeni dio na silu i potpuno nepravedno zadržati za sebe, tako da nema nikakve mogućnosti za spas općeg dobra? No, ako želimo zaustaviti zlo, potrebno je da se svi udovi natrag pridruže jednome tijelu. U suprotnom, ne samo da će neprijatelj uživati bezbrižno u jednoć ugrabljenu plijenu, nego će što god nam je preostalo pasti neprijatelju u ruke ako se na vrijeme za to ne pobrinemo. A reći ću i na koji način!

Najvažnije je i presudno za spas da čitav kršćanski svijet postane jednim tijelom i da prvaci ne budu prvaci samo za sebe, nego za čitav kršćanski svijet, te da svatko živi na način kako to zakoni propisuju. Neka se živi na isti način i u Crkvi i, da tako kažem, na cesti, onako kako je propisano zakonima, i neka se najstrože kazne oni koji, oslanjajući se na vladarsku moć, ne prezaju ni od kakve nepravde.

¹ Ferdinand I. Habsburški, kralj ugarski (1526.) i češki (1527.), od 1531. godine nosi i naslov rimskoga (sc. njemačkog) kralja.

² U svibnju 1534. godine nekoc prognani vojvoda Ulrich od Württemberga porazio je Habsburgovce i ponovno zauzeo Württemberg, potpomognut vojskom protestantskoga landgrafa Filipa I. od Hessena.

³ Usporedi: *Mt* 27, 35; *Mk* 15, 24; *Lk* 23, 34; *Iv* 19, 23-24.

⁴ Usporedi mit o Jazonu i Medeji.

12 Sed publicum iudicium intemeratum esto, quod cognoscat de principum
 13 omnium erroribus. Tum nemo priuatus sibi doleat rem capi uel pudiciam
 14 uiolari. Omnes tamen rebus publicis impendant tuendis, ut publicum aerarium
 15 ditissimum sit, siue regius status siue optimatum esset. Vt enim priuatorum
 diuitiis omne uitiorum genus alitur, ita principum contra iuste imperantium
 apud homines uirtus floret uigetque.

16 Ceterum obsecro Sacram Maiestatem Tuam ne cui uitio mihi uertat, quod et
 his et omnibus superioribus litteris meis sine alia appellatione Maiestatis Tuae
 17 statim sermonem occipio. Namque animi mei affectus is est, ut quam maxima
 fieri potest pietate Maiestatem Tuam obseruem, sed inanibus uerbis cartas
 18 occupare deuito. Quicquid id ergo est, boni consulat Sacra Maiestas Tua et me
 19 pietate erga eam obstinatissima teneto. Ceterum in hanc sententiam litteras ad
 regem Francorum imperatoremque, fratrem Maiestatis Tuae, scribo, quarum
 20 copiam hic adiunxi. Porro littere cum praesentibus annexae sunt, ut Maiestas
 Tua perferri mandet, quo diriguntur, si futurum sperat, ut quid prodessent.
 21 Opto felicem augustumque faciat Te semper Diuina Maiestas.

22 Scripta 1534, die XVI Iunii Raguse
 23 Damianus obsecra, Tuae Regie Maiestatis obsequentissimus

Sacrae Maiestatis Ferdinando dei gratia regi romanorum - ad S. J. D.
 A iudicio Germaniarum curbarum: tum bouarum: multo feruore: & dures uerbo quos. Namque hinc uigido operetur uelle esse et ubi indiget. Ita
 que res de pietatem eam: tua: tuam Maiestatem: non quod ruitur neque in memoriam: quo casus tandem recidit: ne amissa
 accedat: qua ueritas in regis interceptum huiusmodi facilius erant recordari: Et tot Christiani summi inuicias uelut inuicem
 mutuo odio & somnibus inuicem peratui proleto. Et in exitum mutuum ruitur: quod uelut coactum eo malestus fuit: quod originem
 huiusmodi mali ex domo referri quibus: unde rerum omnium exitum moneret. Si hinc tunc Christiani apud nos pro ferili
 principes quos dicitur: quoniam dum laqueis a carnificibus tempore necis emulsum: quippe metas nostrum dissepant: cum eis se
 in conuictibus: et hodie manu habere: dum hominum rebus suis continent: per ubique ad omnia: quam optimam uirtutis
 pro imperatorum reuerentia cedant: tunc ceteri quibus personae gerantur: et inde commone omnium exitum sequi debeat. Quare pro more
 meo & fons: suscipit audacia coram S. M. t. p. uia: quod suggerit spiritus: referri in uerbis inuicem fieri potest: ita promens: et eam
 feram multum & prope pacerna domo ad uerum feritatem a iure fratrum abstrahit: ut patrem sui regni palatium
 in sequentem morantur: quo ingenio per uictum cuiusque prodones. Non hodie inquam Christiani uerum eis a dignitatem: & quomodo
 raptam patrem apud honore uelle sui & omni inuicia: ut nulla facultas se conuictibus bene publico: itaque si modum malis
 operamus perni opus ut omnia inuicem uicem cooperi: aliquid nedium huiusmodi capta: tunc proleto: tunc summa hinc & rapte commo
 rebus in apud nos superest: id omne huiusmodi futurum: nisi multum qua inquam uicem prodentur: tunc summa hinc & rapte commo
 rerum esse: ut totum populi Christiani corpus unum fuit: & principes non sine sibi principes sed toti populo Christiano: atque de
 contra eis feruoris uideatur: qui principatus inuicem potestate a nulla non abstinere inuicia: Sed publicum iudicium
 intemeratum esse: quod cognoscat de principum omnium erroribus: tum nemo priuatus sibi doleat rem capi uel pudiciam
 uiolari: omnes tamen rebus publicis impendant tuendis: ut publicum aerarium ditissimum sit: siue regius status siue optimatum esset.
 Vt enim priuatorum diuitiis omne uitiorum genus alitur: ita principum contra iuste imperantium apud homines uirtus floret
 uigetque. Ceterum obsecro Sacram Maiestatem Tuam ne cui uitio mihi uertat: quod et his et omnibus superioribus litteris
 meis sine alia appellatione Maiestatis Tuae statim sermonem occipio. Namque animi mei affectus is est: ut quam maxima
 fieri potest pietate Maiestatem Tuam obseruem: sed inanibus uerbis cartas occupare deuito. Quicquid id ergo est: boni
 consulat Sacra Maiestas Tua et me pietate erga eam obstinatissima teneto. Ceterum in hanc sententiam litteras ad
 regem Francorum imperatoremque, fratrem Maiestatis Tuae, scribo: quarum copiam hic adiunxi. Porro littere cum
 praesentibus annexae sunt: ut Maiestas Tua perferri mandet: quo diriguntur: si futurum sperat: ut quid
 prodessent. Opto felicem augustumque faciat Te semper Diuina Maiestas.

Scripserunt: deus Rex Junij 1534
 Damianus obsecra T. D. M. obsequentissimus
 de eius frater

*Cum Sacra Regis romanorum Maiestas ob principum praesentibus mores: fatis bromandi ingenio aliqua mihi interuocata necessitate:
 quod in eis: et quo factus auicior per uicem multa de re Christiana: summi: casus uer: cum hinc inuicem*

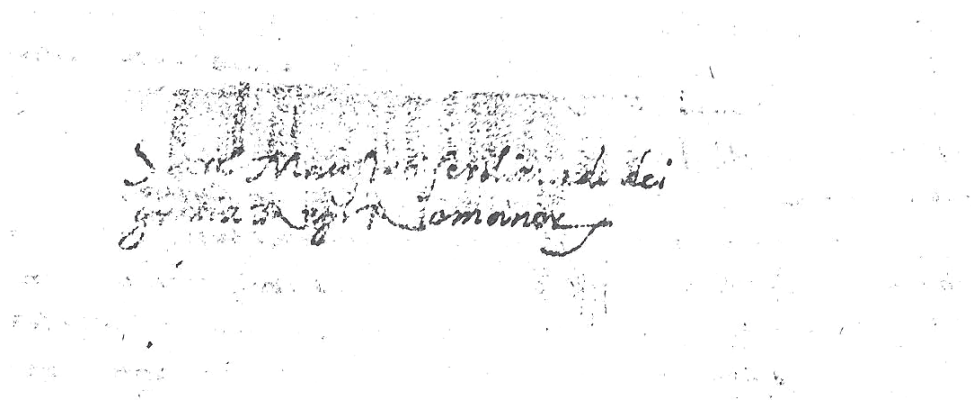
23 obsequentissimus | sequitur transcr. epist. ad Franciscum regem et Carolum imperatorem

Odluke javnog suda moraju se poštivati, i on neka sudi o grijesima svih vladara. Zatim, pojedinca se ne smije pljačkati niti ga sramotiti. Svi pak neka upregnu snage, bilo kraljevskog ili plemićkog staleža, u zaštiti javnog dobra, tako da i državna riznica bude puna do vrha. Kako se, naime, bogatstvom pojedinaca hrani svakovrsno zlo, tako nasuprot tomu cvate i buja vrlina onih vladara koji narodom vladaju na pravedan način.

No, preklinjem Sveto Tvoje Veličanstvo da mi ne upiše u grijeh što se i u ovom, kao i u prethodnim pismima, Tvojem Veličanstvu odmah obraćam bez dovoljno iskazana poštovanja: ja sam, naime, spreman Tvoje Veličanstvo služiti s najvećim poštovanjem, no bježim od toga da ispraznim riječima opterećujem papir. Što god, dakle, bilo to što sam napisao, neka bude po volji Tvojem Veličanstvu, i neka zna da je moja ljubav prema njemu nepokolebljiva. Inače, na ovu sam temu pisao i francuskom kralju i caru, bratu Tvojeg Veličanstva. Prijepis pisama priložen je ovdje, a uz Tvoje pismo poslana su Ti i njihova, da Tvoje Veličanstvo može dati dostaviti ih onima na koje su upravljena, ako se nada da će to biti od kakve koristi. Božje Veličanstvo učinilo Te uvijek sretnim i uzvišenim !

U Dubrovniku, 16. lipnja 1534.

Damjan Beneša, najodaniji sluga Tvojeg Kraljevskog Veličanstva



T2

**Sacrę Maiestati Francisco Primo,
Francorum regi Christianissimo**

- 1 Cum Sacra Regis Romanorum Maiestate ob principis probissimos mores et satis
2 humanum ingenium aliqua mihi intercedit necessitudo, qua diu est ex quo factus
3 audacior per litteras multa dissero de re Christiana. Cumque casus rerum eam
4 hodie mihi ad eum scribenti materiam suggereret, e re uisum cum Maiestate Tua
5 quoque iisdem de rebus hodie agi.
- 6 Quid inquam? Non mihi dicendi ampla pręstatur facultas, ut et pro tempore et
7 pro auditorii ratione conditionem deplem status Christiani. Ei scilicet nomini
8 ereptam Aphricam, Aegyptumque et Asiam amissas, olim in Europam penetratum,
9 cuius amplissima regna pacatissime diu Maumetanis teneri; quinimmo nuper
10 Rodum Pannoniasque deuictas, aditam Germaniam, et ingentes inde prędas
11 auectas, metumque esse rerum omnium internitionis. Tum quam grande
12 studium curaque principibus Christianis debeat incumbere, ut labenti reipublicae
13 succurratur, pręsertim Tuę Maiestatis pro nomine quod geris, totque partis titulis
Regum Francię!
- Deplem item in mutuuum odium infestos principum animos, totam Christiani
status rempublicam cotidie atteri, Maumetanos recipere inde uires. Sed breue
est ad dicendum quod datur epistolaris occasio: quam breuissime ergo fieri
potest expediatur, quod dicendum est. Quos fratres fides fecit, et in rempublicam
congregauit eam, in qua humana uita diuinis legibus est instituta, et non uiuitur, ut ad
presentiam rerum rationem uita referatur, sed futurę uitę beatitudo spe concipitur,
et studio incumbitur ei, ut ex hac uita uitę aeternę nobis fructus proueniat, non
opus ut dissideant inuicem et exerceant mutuo simultates, dilanientue fidei
unitatem. Si quid ergo dissidii fratri cum fratre suo est, totius reipublicae parcant
offensioni, a ferro temperent: adeant qui prudenter inter eos cognoscat, et stent
iudicato, seruato more legibus pręscripto. Vindicandę fidei omnium esto unus
animus, alioquin futurum, nisi fuerimus prudentiores, ut sensim ruant omnia, et
qui putat esse tutissimus, deceptus animi sententia damno suo cognoscat.
- Hęc habui quę promerem quam breuissime potui, fidei zelo coactus, putauique
mandato et iussu Dei ad hoc me cogi. Verum quamlibet cui uidear audacior tanto
regi ausus ea referre, nihilominus si postremo in iudicio ex me debeant ista exigi,
mallo sic iudicari audacior modo, quam tunc reprobari iussis non obtemperasse.

T2 Sacrę...Christianissimo] *titulus secundae epistolae, cui addita est transcriptio litterarum ad Carolum imperatorem* 9 nobis fructus] fructus nobis Fe 10 iudicato] iudicatis Fe 13 mallo] sic

Svetom Veličanstvu Franji Prvom, najkršćanskijem francuskom kralju⁵

Sa Svetim Veličanstvom, rimskim kraljem, veže me svojevrsno prijateljstvo zbog nje-gove iznimne dobrote i plemenitosti.⁶ Tako ima već dugo otkad sam se odvažio, pa mu naširoko pismenim putem razlažem o stanju kršćanstva.⁷ I budući da su me ne-sretni događaji natjerali da mu danas o tomu pišem, učinilo mi se korisnim o istim stvarima danas raspraviti i s Tvojim Veličanstvom.

O čemu ja to? Nisam u prilici opširno govoriti, da i prema potrebama vremena i vodeći računa o slušateljstvu kojem se obraćam oplaćem stanje kršćanstva. A kršćanstvu je oteta Afrika, izgubljeni su Egipat i Azija, ima već otkako je provaljeno u Europu, a njezina prostrana kraljevstva muslimani sasvim spokojno drže već odavna; dapače, nedavno su svladani Rod i Panonija, napadnuta je i Njemačka i odande odveden silan plijen, širi se strah od općeg zatora.⁸ A koliko bi tek silna briga trebala zbog toga obuzeti kršćanske prvake, da priteknu u pomoć posrnulu kršćanstvu: posebno se to tiče Tvojeg Veličanstva zbog imena što nosiš, i zbog tolikih počasnih naslova koje su stekli kraljevi Francuske !

Zaplakao bih i nad međusobnom mržnjom i neprijateljstvom prvaka: čitav kršćanski svijet svakodnevno propada, a muslimani otud crpe snagu. No, malo je vremena na raspolaganju, obraćam se pismom: dakle, ono što imam reći moram uobličiti na najkraći mogući način. Oni koje je vjera učinila braćom i sjedinila ih u zajednicu u kojoj je ljudski život ustrojen prema božanskim zakonima, i gdje se ne živi za danas, nego se gaji nada u blaženstvo budućeg života, i nastoji se ovim životom zaslužiti vječni, ti se ne smiju sukobljavati i uzajamno svađati, razdirati jedinstvo vjere. Ako jest kakva razmirica bratu s bratom, neka poštede od štete čitavu zajednicu, i neka se ustegnu od potezanja mača. Neka pođu do onog tko bi razborito između njih presudio i neka poštuju presudu onako kako zakon nalaže. Neka svi budu složni u obrani vjere, inače će, ako ne budemo razboritiji, sve pomalo propasti, a onaj koji misli da je najsigurniji, taj će, prevaren u svojoj procjeni, to osjetiti na vlastitoj koži.

Ovo sam želio izložiti, na što je moguće kraći način, a potaknut ljubavlju prema vjeri. Smatrao sam pritom da me na to tjera Božji nalog i zapovijed, a koliko god se nekom i učinim drznikom što ovakve stvari pripovijedam tolikome kralju, ipak bih, da se na posljednjem sudu po tom pitanju moram očitovati, više volio biti osuđen kao odviše drzak, nego biti prekoren što sam se oglušio na zapovijed.

⁵ Francuska se od srednjega vijeka (krštenje kralja Klodviga 498. godine) počasno naziva i *primogenita filia Ecclesiae* (najstarija kći Crkve), a njezini vladari od 15. stoljeća u svoj naslov ekskluzivno unose i titulu *Rex Christianissimus*.

⁶ Vidi bilješku 1.

⁷ Neobjavljeni rukopis Benešinih manjih pjesama (AMB 78) sadrži nekolicinu pjesama koje tematiziraju Ferdinandov vojni i politički angažman u borbi protiv Turaka i međusobnim kršćanskim sukobima (usporedi: *Lyriconum* II, 8 i *Sermonum* 1-3), i vjerojatno su dijelom korespondencije koja se ovdje spominje.

⁸ Turci Osmanlije europske krajeve počinju zauzimati već u drugoj polovini 14. stoljeća, Egipat osvajaju 1517., Rod 1522., Panoniju (Ugarsku) 1526. godine, a 1529. prvi put su pod Bečom.

14 Sed nil equidem dubito Franciscum Francorum regem Christianissimum ullam
 15 conditionem auersurum, si uno consensu omnium de cunctis gentibus Christia-
 16 nis unus debeat constitui populus. Cui legibus caueatur, ut pax omnibus perpetua
 17 constet, de infidelium manibus regna recuperentur et amissę oues suum in ouile redeant. Ratio ergo ineatur, ut res queant tam grandes geri. De qua re non nulla ad imperatorem scribo: quorum exemplum hic subiungam, ut concepta pectoris mei pateant, et si Tuę Maiestati quadrarint, comprobandi esset potestas.

18 Scripta 1534.18 die XVI Junii

19 Damianus Benessa

Sacris Maiestati Francisco primo France regi Christianissimo.

Cum Sacra Regis Maiestati ob principis probissimos mores & satis humanum ingenium aliqua mihi intercedit necessitudo: qua deus est: Ex quo factus auditor per literas multa dissero de re Christiana: sumq; casus rerum eam habere mihi ad eum scribendi materiam suggereret: et re se sum cum Maiestati tua quoque istem de rebus hodie agi. Quid inquam non mihi dicendi ampla profertur facultas: ut & pro tempore & pro auditorij ratione conditionem de plebem factus Christiani: ei scribere nominem creptam Aethiopicam! Xgyptumq; & A. sicut amissas! olim in europam penetratum: cuius antiquissima regna patetissime diu Manmetanis teneri: quoniam nuper de eodem germaniaq; diuitias adicam germaniam: & ingentis inde preda aueritas: metumq; esse res omnium interfectionis: cum quam quacumq; studium curaq; principis Christianis debeat inuolueri: ut labenti reip; succurratur: proferam tuis Maiestati pro nomine quod geris: totiq; pariter titulis & equum Francie. De plebem etiam in mutuum odium infestis principum animos: totam Christiani status rempib; cotidie alteri Manmetanis recuperare uires. Sed breue est ad dixerim quod datur: epistolaris octavo: quam breuissimę ergo fieri potest: expediat: quod eludendum est. Quos fratres fidei facie: & in ream: congregauit eam: in qua humana uita diuini legibus est infestata: & non uiuunt: ut ad presentia rerum rationem uita referant: sed futurę uis beatitudo spe concipiunt: & quod modo membori: ei: ut ex hoc uita uis & X. re nobis factus proueniat. Non opus no discedant inuicem: & exerceant mutua similitas: dilamentue fidei unitatem. Si quid expro disidii fratrum fratru sua est: totius reipub; partant offensam: a ferro temperent: aduane: qui prudenter inter eos cognoscit: & bene iudicat seruato more legibus prescripti: uindicande fidei omnium esse unus animus: alioquin futurum: nisi fuerimus prudentes res: ut sensum ruant omnia: & qui putat esse talem sumus: deceptus animi sententia dam no suo cognoscit. Hec habui que promerem: q; breuissimę potui fidei. De re concitus: pucanq; mandato & iussu dei ad hoc me capi. Verum quamlibet cui uideat auditor & nato regi ausus ea referre: nihilominus si potest in iudicio ex me debeat uita exigi: mallo iudicari audacior modo: q; tunc reprobari casu no obtemperasse. Sed nil equidem dubito Franciscum Francorum regem Christianissimum ullam condicio nem auersurum: si uno consensu omnium de cunctis gentibus Christianis unus debeat constitui populus: cui legibus caueatur: ut pax omnibus perpetua constet: de infidelium manibus regna recuperentur: & amissę oues suum in ouile redeant: ratio ergo ineatur: ut res queant tam grandes geri. De qua re non nulla ad imperatorem scribo: quorum exemplum hic subiungam: ut concepta pectoris mei pateant: et si tuę Maiestati quadrarint: comprobandi esset potestas.

Scripta 1534. die 20 Junii

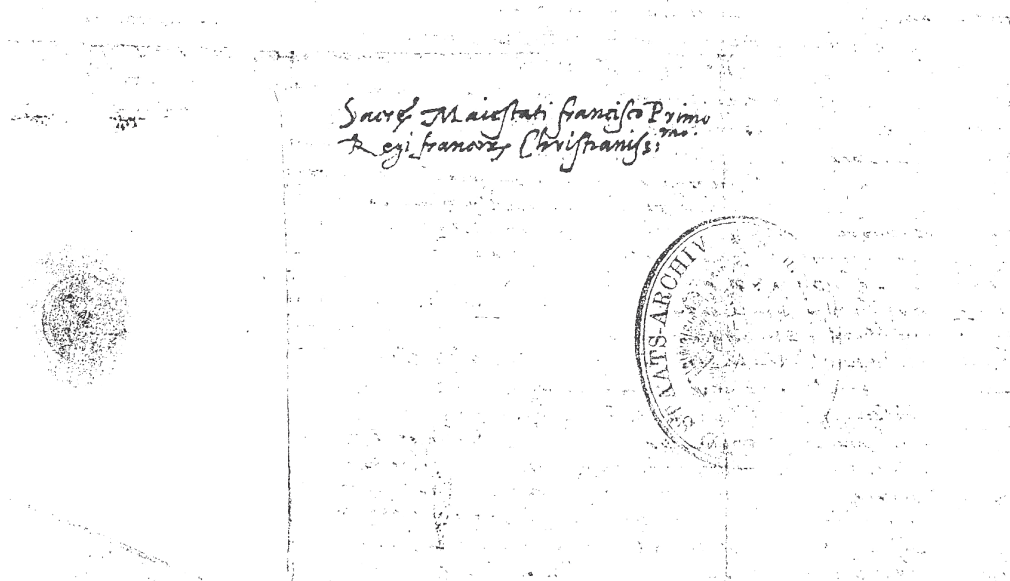
Damianus Benessa

Imperator

No, uopće ne sumnjam da će se Franjo, najkršćanskiji kralj francuski, išta protiviti da se zajedničkim pristankom od svih kršćana ustanovi jedan narod. To pak zajedništvo treba zaštititi zakonom, da svi požive u neprekinutu miru, da se iz ruku nevjernika povrate kraljevstva, te da se izgubljene ovce privedu svojem stadu. Neka se stoga nađe način da se tako velik podvig i izvede. O tome sam ponešto pisao caru, a prijepis pisma pridodat ću ovdje, da objelodanim svoje zamisli, pa ih, ako se dopadnu Tvojem Veličanstvu, možeš i pohvaliti.

U Dubrovniku, XVI. lipnja 1534.

Damjan Beneša



T3

**Diuo Carolo,
imperatorii maximo, regi Hispaniarum etc.**

- 1 Christiano uiro quanto dolori esse debeat, quę iactura cotidie fidei recipitur ob
male gestam rempublicam, dum diu, ex quo in mutuas cędes ruunt, semper
2 Christianorum peius rabies efferatur, nemoque sit, qui dissidentium animos
componeret, uerbis exprimi nequit. Sed dolor omnium communis, at cura,
3 ut malis prouideatur, propria principum, ut eos ratio in hoc reipublicae Chri-
stianę statu pręfecit. Atque cum apud diuos imperatores uniuersalis totius
Christianismi dominatus resideat, tecumque imperium hodie degat, non ab re
uisum, si litteris submonerem, quę fieri in hoc statu operę precium censerem.
- 4 Verum ante malorum origo memoria repetenda est. Nec tamen incommo-
5 de exordiar a generali quadam sententia rerum uim et robur penes unitatem
consistere, unitateque destructa uires labi; porro in rebus natura constitutis
6 ut formam esse, quę rem perficiat et rationem propriam tribuat, ita partium
quoque esse propriam excellentiam peculiariaque munera. Atque inde quam
apte rerum ruina olim inuecta sit quis non uideat, imperio imminuto, facti-
onibus excitatis Guelforum Gibilinarumque, ecclesiasticis arma rapientibus,
neglecto animi cultu, et omni iniuria dominatum sibi uindicantibus, qui ad
eos non pertinet, ut iccirco commune rerum excidium secutum sit, audaci-
7 bus quibusdam in apertas hereses ruentibus, Maumetanis imperii prouincias
opprimentibus, imperioque tot hostibus aduersitatumque multitudini inuali-
do resistere. Quod malum grauius est plerisque putantibus nihil ad se pertine-
re quam iacturam fides facit.
- 8 Verum querelis intermissis quę ratio iniri debeat, ut ex parte malis medea-
9 tur, uisum breuibis perstringi. Porro in Christianismi statu duo gladii sunt,
10 temporalis, ut aiunt, et spiritualis. Quorum munere diu ex quo abutuntur.
11 Spirituali enim non excolitur ager anime, ut fructus uite dignos redderet, et
probitas inter homines uelut Lucifer fulgeret, sed omni ingenio statur, ne opes
12 sibi imminuantur. Temporalis uirium magna pars decessit destructa corporis
integritate, ut simul quoque munera partium conciderint, quę antea sibi (dum
corpus constaret) mutuo erant auxilio.
- 13 Tantę calamitati ut hodie subueniatur, neminem uideo nisi Maiestatem Tuam,
14 imperator auguste, neque rem magnę operę esse. Maiestas Tua apicem totius
dominatus tenet: secundum tamen tertium quartumque amplectere et dein-
15 ceptis cęteros. Non Tibi sed omnibus esse uelis imperator, quibus defendendis
augendisque ex aequo incumbas.

T3 Diuo...etc.] *titulus tertię epistolę, cui nulla transcriptio addita est* 5 generali...sententia] generali sententia FeFr 15 esse uelis] uelis esse FeFr

**Božanskom Karlu,
najvećem caru, španjolskom kralju itd.**

Riječima se ne da iskazati koliko kršćanina mora boljeti to što vjera svakodnevno trpi zbog slabo vođenih država. Naime, dugo je već otkad se kršćani uzajamno ubijaju, i dok neprestano tonu sve dublje u bezumlje, nema nikog tko bi sukobljene pomirio. No, dok bol zajednički dopada svima, briga da se zlo prekine leži upravo na vladarima, kad ih je već Božja namisao postavila na čelo kršćanskom svijetu. Pa kako je božanskim carevima u rukama sveukupna vlast nad čitavim kršćanstvom, a Ti si sada car, učinilo mi se korisnim napomenuti ti pismom ono što smatram da bi u ovoj situaciji bilo vrijedno poduzeti.

No, prije valja podsjetiti se na izvor zala, i zgodno ću početi jednim sasvim općenitim sudom: snaga i moć počivaju na jedinstvu, a kad jedinstvo nestane, propada i moć. Nadalje, kako u prirodi neku stvar završno određuje oblik, čime ona dobiva vlastiti smisao, tako i dijelovi stvari imaju vlastitu izvrsnost i osobitu vrijednost. Pa tko onda ne bi uvidio da je upravo stoga nekoć došlo do rasapa, kad je državna vlast oslabjela, a rodile se stranke gvelfa i gibelina, kad su svećenici zgrabili oružje, zanemariвши duhovnost i svakom mogućom nepravdom pokušavajući zadržati moć koja im ne pripada.⁹ Zbog toga je uslijedila opća propast: neki drznici krenuli su srljati u otvorene hereze, muslimani su navalili na carske pokrajine, a Carstvo nije bilo u stanju oduprijeti se tolikim neprijateljima i toliku množtvu nevolja.¹⁰ Što je još gore, većina smatra da ih se ništa ne tiče što vjera trpi štetu.

No, da prekinem sa žalopojkama, odlučio sam ukratko natuknuti što valja poduzeti da se zlu barem dijelom doskoči. Naime, u kršćanskom svijetu dva su, kako kažu, mača kojima se vlada, svjetovni i duhovni, i već je dugo otkad ih se zloupotrebljava. Duhovnim se mačem ne uređuje polje duha, da ono urodi dostojnim plodovima života i da dobrota među ljudima zasja poput zvijezde Danice, nego se Crkva svim silama trudi da joj se bogatstvo ne umanji. Svjetovnom je maču velik dio snage propao jer mu je uništena cjelovitost tijela, tako da su ujedno propale i vrijednosti dijelova koji su prije međusobno, dok je tijelo bilo čitavo, jedni drugima bili na pomoć.

Ne vidim nikog osim Tvojeg Veličanstva, uzvišeni care, tko bi u tolikoj nesreći danas mogao priteći u pomoć. A stvar ne zahtijeva mnogo truda. U rukama Tvojeg Veličanstva najviša je vlast: ipak, prigrlji drugog, trećeg i četvrtog do sebe, a potom i ostale. Izvoli biti car svima, a ne sebi, pa ih uznastoji zaštititi i pravično uzvisiti.

⁹ Počevši od 13. stoljeća u Italiji se sukobljuju stranke koje podržavaju papu (gvelfi) s onima koji podržavaju Sveto Rimsko Carstvo (gibelini); „svećenici koji su uzeli oružje u ruke” aluzija je na papu Julija II. koji je, uz pomoć Francuske i Svetog Rimskog Carstva, 1508. godine najprije zaratio na Veneciju, a zatim, sklopivši primirje s Venecijom, na Francusku. Rat je potrajao sve do 1516. godine (Cambraska ili Sveta liga).

¹⁰ Pod herezama misli na učenje koje šire Martin Luther i njegovi sljedbenici.

- 16 Nemo Te iniustum usquam iniquumque cognoscat: mitis benignusque omni-
 17 bus, seuerus tamen contra reipublicae corruptores, oppugnatorque hostium
 18 fidei acerrimus. Totus orbis in id Tibi impendat, ut non tamen sentiant Tuum
 19 Tibi cumulari aerarium, neque rem Tuam agi, sed communem omnium. Opus
 20 ut bene Maiestati Tuę conueniat cum rege Francorum, qui ceu primogenitus
 21 filius post Te prima dignitas, quamque coniunctiores uestre uobiscum fue-
 22 rint uoluntates, tam firmiorem pacioremque Christianum statum futurum
 23 spes erit. Ipse Te apicem sentiat, Maiestas Tua illum filium, dignitatie eius
 24 accedat ex aula imperii in meliorem formam restituti, ut qui hodie proximi
 25 Maiestati Tuę sunt loco decedant illoque subeant maiores honores. Rex Fran-
 26 corum, rex Romanorum, Senatus Venetus, rex Anglię, si cum Sede Aposto-
 27 lica sibi conuenit, rex item Portugalię, deinceps ceteri. Qui omnes principes
 28 in annuos sumptus impendant eorum, quos apud Maiestatem Tuam loco suo
 tenuerint, ut imperii aula sit augustior, constitutoque rite imperio de omnibus
 controuersiis componatur.
- Tum interea si sordes in ecclesiasticis emaculatę non fuerint, concilium uniu-
 ersale celebretur, sanctissimi uiri conuocentur, publice consultetur quo modo
 is status in meliorem formam reduceretur. Sic puto facturum, ut uni corpori
 cuncta membra reddantur, et posthac non amplius inuicem digladientur. De-
 inceps post obitum liber sit imperatoris delectus, lectioque stet apud aulę prin-
 cipes, ut noua constitutione definitum fuerit. Ratio etiam habeatur omnium,
 qui extorres propriis laribus agunt ob tuendas contrarias partes: culpa enim
 omnium priuatim nemini imputetur.
- Ceterum, imperator auguste, ne mihi ulli, obsecro, arrogantię uel leuitati tri-
 buas, qui tam pusilus tantę Maiestati consulam: dolor me cogit et labentium
 rerum commiseratio. Subeat tamen memorię duos pisces Euangelii repertos et
 septem panes ordeaceos apud puerum, dum cibandis hominum tot millibus
 prouidetur, qui ex tam modico pane saturati sunt, ut etiam tot fragmentorum
 cophini superessent. Atqui uolui ego in medium proferre quęstionem, quo-
 modo Christianus status reduceretur - omnes ut sumus unius reipublicae, sic
 facto constet - ubi ea unitas uigeat, quo tandem pariter omnes conseruandę
 augendęque incumbamus.

18 dignitas] dignitas est FeFr Christianum statum] statum Christianum FeFr 20 sibi] ei Fe ceteri]
 ceteri, ut nemini dignitas deteratur, sed omnibus crescat sine priuato detrimento publice Christianismi
 curę sub imperio deputata FeFr 21 Qui] Sed FeFr 25 omnium? ...imputetur] communis nemini pri-
 uatim imputanda Fe: omnium nemini priuatim imputanda Fr 26 pusilus] sic

Neka Te nitko nikad ne upozna kao nepravедna i nepoštena, budi blag i dobroćudan prema svima, ipak stroг prema onima koji kvare kršćansku zajednicu, te nesmiljen zatirač neprijatelja vjere. Čitav kršćanski svijet neka Ti u to ime plaća, ali neka se ipak ne stekne dojam da se time tvoja kesa puni, nego da se radi za opće dobro, a ne samo Tvoje. Dobro se složi s francuskim kraljem, koji je, kao sin prvorođenac, poslije tebe najveći uglednik: što ćete biti zbliženiji, to je za nadati se da će kršćanski svijet biti snažniji i mirniji. On neka Tebe smatra vrhovnom vlasti, Tvoje Veličanstvo neka u njemu ima sina. Njegov ugled neka poraste iz bolje uređene hijerarhije na carskom dvoru, i to tako da oni koji su danas najbliže do Tvojeg Veličanstva ustupe svoja mjesta, a ovom se dodijele veće časti: francuski kralj, rimski kralj, mletački senat, engleski kralj, ako se pomiri sa Svetom Stolicom, pa portugalski kralj, a zatim svi ostali. Svi pak ti prvaci neka podmiruju godišnji trošak za one koje će u svoje ime držati na dvoru Tvojeg Veličanstva, da bi carski dvor bio uzvišeniji, i da, kad se valjano ustroji carstvo, sve razmirice stane rješavati dogovor.

U međuvremenu, ako se mrlje koje su pale na Crkvu ne uklone, neka se održi opći sabor, neka se sazovu najsvetiji ljudi: javno neka se raspravi na koji da se način ovo stanje popravi. Smatram da će se tako jednom tijelu natrag pridružiti svi udovi, i da poslije više neće biti uzajamnih borbi. Zatim, nakon careve smrti neka bude slobodan izbor novoga cara, i taj izbor neka bude prepušten prvacima carskoga dvora, onako kako to novi ustroj odredi.¹¹ Zatim, neka se vodi računa o svima onima koji su izbjegli sa svojih ognjišta zbog toga što su pristupili suprotstavljenim strankama: zajednički grijeh neka se ne stavlja na dušu nijednom pojedincu.

Inače, uzvišeni care, molim Te da ne pripíšeš mojoj drskosti ili lakoumnosti što sam ja, tako neznan, našao svjetovati toliko veličanstvo. Mene na to tjera bol i sućut nad propašću. Ipak, prisjeti se kako su u Evandjelju, kad se Bog pobrinuo nahraniti tolike tisuće ljudi, kod dječaka pronađene dvije ribe i sedam kruhova, a ljudi su se od tako malo kruha toliko nasitili da su još i vreće napunili ostatcima.¹² Ja sam pak želio postaviti pitanje kako da se kršćanstvo privede natrag ondje gdje cvate ono jedinstvo da to valja učiniti neka bude jasno, jer svi smo pripadnici jedne države pa da napokon svi jednako prionemo njegovu očuvanju i snaženju.

¹¹ Teško je razlučiti jesu li spomenuti prvaci carskog dvora (*aulae principes*) i novi ustroj (*nova constitutio*) aluzija na prethodni odlomak u kojem Beneša Karlu savjetuje da preustroji svoj dvor, odnosno da se okruži zastupnicima najjačih europskih vladalaca, ili je pak riječ o članovima njemačkog visokostaleškog tijela koje je pod nazivom *Reichsregiment* od 1521. godine upravljalo Carstvom zajedno s carem. Uopće, Karlo V. prvi je car koji je, prilikom krunidbe 1519. godine, s njemačkim staležima morao potpisati tzv. *Capitulatio caesarea*, ugovor kojim su se značajno ograničavale ovlasti cara, a *Reichsregiment* (inače ukinut kad je Ferdinand postao rimskim kraljem) bio je jedna od njegovih točki.

¹² Benešina usporedba izvješće Ivanova evandjelja (spominje dječaka i pet kruhova) kombinira s tekstom sinoptičkih (spominju sedam kruhova, ali ne i dječaka). Usporedi: *Mt* 14, 13-21, 15, 32-39; *Mk* 6, 30-44, 8, 1-10; *Lk* 9, 10-17; *Jv* 6, 1-13.

29 Multa poterunt addi, pleraque forsitan aliter reformari. Neque enim meum
30 propositum fuit, ut tam breui epistola quicquam absoluerem, sed potius pri-
31 mis lineis designarem, arbitratus bene constituto imperio futurum, ut cuncta
32 reliqua componantur commodissime. Iccirco Imperatorem omnium patrem,
eius aulam totius orbis terrę senatum uolui. Posthac cuiusque regni præscri-
bi limites poterunt - regni Francorum, regni Hispanorum cęterorumque - ut
emineat tamen imperialis maiestas et omnes sentiant in reformato imperio
auctam sibi dignitatem et confirmatam rerum suarum salutem.

33 Atque ut reuertar eo, quod exemplo proposui: utinam fuerint hi panes, qui late-
34 bant apud puerum! Quamuis tamen senex, ego ob imprudentiam merito puer
35 possum existimari. Sed qualescunque hos utinam Christus dominus noster in
totum populum partiretur, ut inde omnes satientur, tandemque cuncta pacen-
36 tur! In hanc eandem materiam scripsi ad regem Francorum, hortatus princi-
pem ad perpetuę pacis et illustrissimę dignitatis rationem ineundam.

37 Scripta 1534, die XVI Iunii

38 Damianus Beneša, seruus obstinatissima pietate

Dino Carlo Imperatori maximo regi hispaniarum rj.

Christiano viro quanto dolori esse debeat: quis uelura credidit fides recipitur ob male gestam reomp. diu. diu.
ex quo in mutuas cydes ruunt. Semper [hispanos] p. eius rabies effertur: nemoq. [sic] qui dissidentium animos
componeret: uerbis exprimi nequit. Sed dolor omnium communis ac cura: ut malis [sic] proculcedatur: propria
principum: ut eos ratio in hoc resp. Christianis statu. presert. Atque cum apud diuos imperatores uniuersalis totius
Christianismi dominatus residet: tuncq. imperium hodie degat: non ab re usum si libere submonerem: quę
fieri in hoc statu opere precium censeo. Verum ante malor. origo memoria repetenda est: nec tamen
nro omnia excoriar a generali quadam sententia: rerum uim & robur penes unitatem consistere: unitatē reg.
despiciendo uires labi. porro in rebus natura constitutis ut formam esse: quę rem perficiat: & rationem pra priam
tribuat: ita partium quoq. esse propriam excellentiam peculiariq. munera: Atque mel' quam apre rerum
ruina olim munda sit: quis non uideat. imperio immutato [sic] inib. exercitibus [sic] inib. bibiliorumq. ue
ecclesiasticis arma rapientib. neglecto animi ratione: & omni iniuria dominati: sibi uindictandis: qui ad eos
non pertinet. Vt utitur commune rerum exordium seruetur sit: audacibus q. bdam in apertis & cresces
ruentibus: Manuicatus imperij provincias opprimentib. impioq. tot hostib. 7 aduersitatum multitudine in
malido resister. Quod malum grauius est: plerisque putandis nihil ad se pertinere: quam sal. terram
fides facit. Verum querelis intermis q. ratio nri debeat: ut ex parte malis ondatur: usum
br. eibus: perstringi. Porro in Christianis statu deo gladij sunt temporales ut aiunt & spiritalis
quorum munere diu ex quo abutuntur: spiritali s. non exalitur aget anime: ut fructus uis dignus
redderet: & probitas inter homines uelut lucifer fulget et: sed omni ingenio statur: ne opes sibi immunicantur.
temporalis uerum magna pars decessit destructa corporis interpretat. ut simul quoq. munera p. uia
considerant: quę antea sibi (dum corpus constaret) mutuo erant auxilio: Tunc calamitati ut hodie
subueniatur: ne minem uideo nisi Man. e. Imperator Auguste: reg. rem magis opere esse. Manestas
tua ap. totius dominatus tene: secundum tamen certum quareumque amplectere: & id. totius exercitos
non tibi sed omnibus esse uelis imperator: quibus defendendis augendisq. ex rego incumbas: nemo te inuictum
usquam iniquumq. cognoscit: matris benignusq. omnib. seuerus tu contra resp. corruptores: oppugnatorq.
hostium fidei acerrimus: totus orbis in id tibi imperat: ut non tamen sententiam tuam tibi ramalam
francor. neque rem tuam ag. sed te omnium. Opus ut bene Nias. tue conueniat cum rege
francor. qui cum primogenitus filius. post te prima dignitas: quanta: conueniat cum rege

Mnogo toga može se dodati, još više toga možda na drugačiji način sročiti: pa moja namjera nije niti bila da tako kratkim pismom išta riješim, nego prije da tek početno naznačim, smatrajući da će uz dobro ustrojenu carsku vlast sve ostalo sjesti na pravo mjesto. Zato sam želio da car bude otac svima, njegov dvor senat čitava svijeta. Poslije toga moći će se propisati granice svakog kraljevstva, francuskog, španjolskog i ostalih, ali tako ipak da se ističe carsko veličanstvo i da svi osjete da im je u obnovljenu carstvu uvećana čast i potvrđena sigurnost.

No, da se vratim na ono što sam istaknuo kao primjer: kamo sreće da su ovo kruhovi koji su se krili kod dječaka! Premda star, mene se zbog moje nerazboritosti ipak može smatrati dječakom! Pa kakvi god da jesu, da ih barem Krist, naš Gospodin, razdijeli po čitavu narodu, da se njima svi nasite i napokon mir potpuno zavlada! U istom smislu pisao sam francuskom kralju, potičući ga da razmisli o sklapanju trajnoga mira i sjajnu dostojanstvu što bi ga time stekao.

U Dubrovniku, XVI. lipnja 1534.

Damjan Beneša, sluga nepokolebljiv u ljubavi

16^{te} Junij. 1534.

cum te parentur. In hac eadem materia scripsi ad regem France hortatus principem ad perpetuam pacis
& illusterrimę dignitatę rationem inuendam.

Scripta 1534 die 16 Junij

Dominicus Borgia Seruus obfirmatissima pietate.

Sacris Majestati Dno
Carolo Imperatori Max.



Letters of Damjan Beneša to European rulers

Vlado Rezar

Department of classical philology

Faculty of Humanities and Social Sciences

Ivana Lučića 3

10000 Zagreb

Croatia

E-mail: vrezar@ffzg.hr

Summary

The poetic opus of the Dubrovnik humanist Damjan Beneša (1476–1539) is characterized by a pronounced interest in contemporary political and religious upheaval in Europe and efforts to stress the importance of Christian unity in the dramatic circumstances of Ottoman conquests in the first half of the sixteenth century. His engagement with this question is confirmed by the until recently unknown letters that, in 1534, he sent to European monarchs: Ferdinand I, Charles V and Francis I. In this essay I publish these letters in their Latin original and Croatian translation, and attempt to place them in the context of Beneša's overall humanistic engagement.

Keywords: Damjan Beneša, Dubrovnik, humanism, *antiturcica*, letters, Ferdinand I, Charles V, Francis I.